บทที่ ๗

ทัศนคติของคัยยามที่มีต่อการดำรงชีวิตและความเชื่อถือต่าง ๆ

เนื่องจากรุไบยาตของโอมาร์ คัยยามมีต้นฉบับและมีสำนวนแปลต่าง ๆ กันไป การที่เราจะศึกษาผลงานของคัยยามเพื่อจะดูว่าเขามีความคิดเห็นอย่างไรบ้างนั้นจึงมิอาจกำหนดแน่ชัดได้ว่าจะเป็นอย่างใดอย่างหนึ่ง เพราะผู้แปลแต่ละคนก็ตีความหมายของบทโคลงไปตามความเข้าใจของตนว่าคัยยามเป็นเช่นนั้นเช่นนี้ คัยยามจึงปรากฏเป็นผู้ที่มีความคิดเห็นแปลก ๆ แตกต่างกันไป บางครั้งก็ค้านกันเอง กล่าวคือในโคลงบทหนึ่งแสดงว่าเขาเชื่อว่ามีพระเจ้า แต่ในอีกบทหนึ่งเขาไม่เชื่อเช่นนั้น

อนึ่ง ยังมีข้อโต้แย้งกันอยู่ว่ามีบทโคลงหลายบทที่ไม่ใช่ผลงานของคัยยาม ดังนั้นความคิดที่ปรากฏในบทโคลงเหล่านั้นก็มิใช่ของเขาด้วย

เราจึงไม่อาจกำหนดแน่ชัดว่าคัยยามมีความคิดเห็นจัดเป็นประเภทใด นอกจากจะกล่าวไปตามข้อสังเกตุที่ได้จากการศึกษางานของคัยยามที่มีผู้แปลไว้เป็นสำนวนต่าง ๆ จะขอแยกกล่าวถึงทัศนคติของคัยยามที่มีต่อการดำรงชีวิตและความเชื่อถือต่าง ๆ ดังนี้

๗.๑ ตามประวัติและตามผลงานส่วนมากที่เชื่อกันว่าเป็นของคัยยาม

๗.๒ ตามความเข้าใจของฟิตซ์เจอรัลด์

๗.๓ ตามความเข้าใจของกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์

๗.๔ ตามความคิดเห็นของฝ่ายตรงข้ามกับฟิตซ์เจอรัลด์

๗.๑ จากบันทึกของมิตรสหายและศิษย์ของคัยยามปรากฏว่าคัยยามเป็นผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามลัทธิชูฟี เขาศึกษาศาสนาตั้งแต่วัยเยาว์กับอิมามโมวัฟฟัก มีทั้งหลักปฏิบัติตามศาสนาและหลักความเชื่อที่ว่าพระเจ้ามีองค์เดียวและเป็นผู้ทรงมหานุภาพทุกด้าน ความเชื่อเกี่ยวกับพระเจ้านั้นปรากฏในบทรุไบยาตของเขาหลายบท ตัวอย่างเช่นฉบับของวินฟิลด์บทที่ ๓๑๑ ว่า

Who was it that did knead my clay ? Not I
Who spun my web of silk and wool ? Not I
Who wrote upon my forehead all my good
And all my evil deeds ? In truth, not 1

บทที่ ๔๗๑ ว่า

Who framed the lots of quick and dead but Thou ?
Who turns the troublous wheel of heaven but Thou ?
Though we are sinful slaves, is it for Thee
To blame us ? Who created us but Thou ?

และบทที่ ๑๒๖ ว่า

Since' twas the Master did these creatures frame,
Why doth he cast them to disgrace and shame ?
If they be formed aright, why doth he crush them ?
And if awry, to whom belongs the blame ?

คัยยามเป็นคนมองโลกในแง่ร้าย (pessimist) เขาเห็นว่าชีวิตนี้สั้นไม่มีแก่นสาร ความยิ่งใหญ่และชื่อเสียงเกียรติยศเป็นสิ่งไม่แน่นอน กวีส่วนมากมักจะกล่าวถึงกษัตริย์และนักรบในแง่ยกย่องสรรเสริญ แต่คัยยามจะกล่าวถึงความไม่ยั่งยืนของชื่อเสียงเกียรติยศและความยิ่งใหญ่ของกษัตริย์หรือนักรบเหล่านั้น เขาเห็นว่าชีวิตมนุษย์เหมือนนิทานเรื่องหนึ่งที่คนโง่ ๆ เป็นผู้เล่า เป็นเรื่องที่ไม่มีสาระอะไรเลย [๑] ความเชื่อเรื่องเอกภาพของพระเจ้า (Unitarian) นั้นฝังใจเขาอยู่ตลอดเวลา แต่เพราะเขาเป็นคนช่างคิดค้นหาสาเหตุ

---

[๑] E.H. Whinfield, The quatrains of Omar Khayyam (2 nd. ed.rev.; London: Kegan Paul, Trench, Trubner & Co.Ltd., 1901), p. XLI

เขาจึงพยายามศึกษาให้รู้จักพระเจ้าให้มากที่สุด ดังจะเห็นได้จากคำอุทานเมื่อใกล้จะสิ้นชีวิตว่า "....ความรู้ของข้าพระองค์เกี่ยวกับพระองค์นั้นคือหนทางเดียวที่จะทำให้ข้าพระองค์เข้าถึงพระองค์ได้" [๑]

ทัศนคติของคัยยามเกี่ยวกับการดำรงชีวิตและความเชื่อถือต่าง ๆ แบ่งเป็นหลายฝักหลายฝ่ายจนบางครั้งก็คัดค้านกันเอง ความขัดแย้งในเรื่องความคิดดังกล่าวปรากฏออกมาในรูปต่าง ๆ กันดังนี้

๗.๑.๑ ความคิดต่อต้าน (the Spirit of revolt)

ในวัยต้น คัยยามมีความคิดคลางแคลงในความเชื่อบางอย่างเกี่ยวกับการกำเนิดและการดำรงชีวิตของมนุษย์ ที่ว่ามนุษย์ถูกสร้างและถูกทำลายคนแล้วคนเล่า ผู้สร้างนั้นก็คือพระเจ้า คัยยามกล่าวถึงความคิดนี้ไว้ในบทโคลงหลายบทโดยเฉพาะตอนที่เกี่ยวกับช่างปั้นหม้อแล้วทุบกลับเป็นดินดังเดิมเหมือนกับที่พระเจ้าสร้างมนุษย์แล้วทำลายนั่นเอง ปรากฏในบทที่ ๒๔๐ ของวินฟิลด์ว่า

" .....
Yet the world's Potter takes his masterpiece,
And dashes it to pieces on the Ground!

และในบทที่ ๔๓๒ กล่าวถึงกฎเกณฑ์ที่พระเจ้าสร้างขึ้นมาว่า

With many a snare Thou dost beset my way,
And threatenest, if I fall therein, to slay,
Thy laws pervade the universe, yet Thou
Imputest sin, when I do but obey!

---

[๑] ดูบทที่ ๓ ตอน ๓.๒.๑

คัยยามมีความคิดที่จะต่อต้านสิ่งที่เขาไม่ชอบ แต่เขาต่างจากพวกที่ชอบวิจารณ์และหาข้อผิด (frondeur) เช่นวอลแตร์ ซึ่งต่อต้านทุกสิ่งทุกอย่าง คัยยามจะคิดต่อต้านเฉพาะสิ่งที่เขาเห็นว่าเกินเลยจากหลักศาสนาหรือชวนให้เข้าใจศาสนาผิด ๆ ไปเท่านั้น

๗.๑.๒ ความคิดที่จะหาความสุขให้มากที่สุด (the spirit of the maxim:Eat and drink, for tomorrow we die)

ความคิดนี้ปรากฏในบทโคลงของเขาจำนวน ๑ ใน ๓ ของทั้งหมด คัยยามชักชวนให้เราหาความสุขเสียแต่วันนี้ ให้กำนึงถึงแต่วันนี้เท่านั้นเพราะวันวานนี้ผ่านพ้นไปแล้วและพรุ่งนี้ก็ยังมาไม่ถึง (dead yesterday and unborn tomorrow) วิธีหาความสุขของคัยยามก็คือการดื่มน้ำองุ่น จากบทโคลงเหล่านี้เองที่ทำให้คัยยามกลายเป็นคนขี้เมาในสายตาของชาวตะวันตก แต่นักวิจารณ์ที่ถือลัทธิซูฟีกล่าวว่าคัยยามกล่าวถึงน้ำองุ่นในความหมายเปรียบเทียบถึงความรักที่มีต่อพระเจ้ามากกว่า [๑]

๗.๑.๓ ความคิดที่หันกลับมาศรัทธาหลักศาสนา (the spirit of pious resignation)

ในระยะต่อมาคัยยามเริ่มหันมาคิดถึงหลักศรัทธาต่าง ๆ ที่ได้ศึกษาในวัยเยาว์ เขาเขียนบทโคลงเกี่ยวกับหลักปฏิบัติในศาสนา และความเชื่อต่าง ๆ เกี่ยวกับพระเจ้ามากขึ้น วินฟิลด์กล่าวว่ามีบทโคลงเกือบ ๑๒ % ของบทโคลงทั้งหมดที่เชื่อว่าเป็นของคัยยามที่กล่าวถึงหลักศรัทธาในศาสนา [๒] ตัวอย่างเช่น

---

[๑] ดูตอน ๗.๔

[๒] Whinfield, op.cit., p. XLVIII

บทที่ ๒๗๖ ของวินฟิลด์ว่า

O Thou! who know'st the secret thoughts of all,
In time of sorest need who aidest all,
Grant me repentance,and accept my plea,
O Thou who dost accept the pleas of all!

การที่ความคิดของคัยยามปรากฏออกมาในผลงานต่าง ๆ กันนี้ คงจะเป็นเพราะเขาเขียนโคลงในเวลาต่างกัน ความคิดจึงเปลี่ยนไปด้วย ในระยะแรก ๆ คัยยามคงจะเขียนงานที่มีความคิดแบบ ๒ ประเภทแรก ต่อมาเมื่อมีความคิดมั่นคงขึ้นเขาจึงเปลี่ยนมาเขียนแบบที่๓

อย่างไรก็ตามคัยยามไม่ใช่พวกที่ชอบวิจารณ์และหาข้อผิด (frondeur) หรือพวกที่ชอบหาความสำราญ (Epicurean) อย่างหนึ่งอย่างใดโดยเฉพาะ เขาเพียงแต่เป็นคนที่มีอารมณ์และทัศนคติเปลี่ยนแปลงได้บ่อย ๆ เท่านั้น การที่เราจะศึกษาความคิดเห็นของเขาเราจึงไม่อาจจะดูได้จากบทโคลงของเขาเพียงอย่างเดียวเท่านั้น เพราะเราจะรู้จักเขาได้เพียงบางด้าน แต่ถ้าเราจะศึกษาประวัติของคัยยามเป็นสิ่งประกอบด้วย ก็ยังมีปัญหาที่ว่าประวัติเหล่านั้นเชื่อได้เพียงใดเพราะปรากฏหลายกระแสจากคำบอกเล่าและบันทึกของมิตรสหายและศิษย์ของเขา

แต่ถึงแม้ว่าความคิดเห็นที่ปรากฏในบทรุไบยาตจะไม่ทำให้เราได้รู้จักคัยยามในฐานะเป็นบุคคลหนึ่ง เราก็ยังได้รู้ว่าความคิดและความเชื่อของกวีเปอร์เซียในสมัย ๘ ศตวรรษที่แล้วมานั้นเป็นเช่นใด

๗.๒ ฟิตซ์เจอรัลด์กล่าวไว้ในคำนำบทโคลงรุไบยาตฉบับภาษาอังกฤษของเขาว่า เขาแสดงภาพที่แท้จริงของคัยยามเพียงด้านเดียวเท่านั้น โคลงของเขาจึงมีลักษณะของคัยยามส่วนหนึ่งและของเขาเองส่วนหนึ่ง [๑] เมื่อเราได้อ่านรุไบยาตฉบับแปลของฟิตซ์เจอรัลด์จึงเท่ากับว่า

---

[๑] ดูบทที่ ๓ ตอน ๓.๓.๒

เราได้รู้จักคัยยามจากภาพที่ฟิตซ์เจอรัลด์ถ่ายทอดมาให้นั่นเอง

ตามความเข้าใจของฟิตซ์เจอรัลด์ คัยยามเป็นคนที่พวกซูฟีไม่ชอบเพราะความคิดเห็นของคัยยามไม่ตรงกับพวกนี้ คัยยามเป็นคนที่เคร่งครัดในศาสนา เคยเข้าใจว่าอำนาจของพระเจ้าเป็นอำนาจสูงสุดและมีโลกหน้าที่มนุษย์จะต้องไปเกิดใหม่ได้แก่สวรรค์และนรก ต่อมา. คัยยามเห็นว่าทุกอย่างเป็นไปตามเวรกรรมที่มนุษย์ก่อขึ้นเอง โลกที่แท้จริงคือโลกนี้เท่านั้น ไม่มีสวรรค์หรือนรกแห่งใดอีก (บทที่ ๒๕ ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๑) คัยยามจึงเลิกวิตกกังวลเกี่ยวกับความคิดและความเชื่อที่เคยมีมาแต่วัยเยาว์ หันมาหาความสุขจากสิ่งที่พบเห็นเท่านั้น นักวิจารณ์ที่ได้ศึกษาบทโคลงฉบับแปลของฟิตซ์เจอรัลด์จึงลงความเห็นว่าคัยยามเป็นนักวัตถุนิยม (Materialist) และเป็นผู้ที่ไม่เชื่อพระเจ้า (Atheist) [๑]

ความคิดเห็นส่วนใหญ่ของคัยยามที่สรุปได้จากบทแปลของฟิตซ์เจอรัลด์มีดังนี้

๑. ให้หาความสุขเสียแต่วันนี้ ไม่ต้องกังวลกับอดีตหรืออนาคต เพราะวันวานนี้ผ่านไปแล้ว และพรุ่งนี้ก็ยังมาไม่ถึง

๒. ควรหาความสุขด้วยการดื่มน้ำองุ่น เพื่อจะได้ลืมความทุกข์ ความกังวลต่างๆ

๓. อย่าเชื่อถือยศศักดิ์ซึ่งเป็นสิ่งไม่ยั่งยืน ไม่ว่าจะเป็นคนร่ำรวย มีเกียรติยศชื่อเสียงเพียงใดก็ต้องตายเหมือนกัน

๔. ไม่เชื่อว่าโลกหน้ามีจริง

๕. เปรียบเทียบพระเจ้าเหมือนคนปั้นหม้อ พระเจ้าสร้างมนุษย์เหมือนปั้นหม้อปั้นแล้วก็ขยำกลับเป็นดินดังเดิม

๗.๓ ใจความในฉบับภาษาไทยแบ่งเป็น ๒ ตอน ดังนี้

๗.๓.๑ ตอนที่แปลจากฉบับภาษาอังกฤษและบางบทที่ทรงพระนิพนธ์เพิ่มเติมเพื่ออธิบายความ

---

[๑] Whinfield, op.cit., p.XXXVIII

ความคิดของคัยยามในตอนนี้ตรงกับฉบับภาษาอังกฤษ กล่าวคือให้หาความสุขเสียแต่วันนี้ เพราะพรุ่งนี้เป็นเวลาที่ไม่แน่นอน (บทที่ ๕๒,๖๔) พยายามหาความสุขให้มากที่สุด (บทที่ ๑๒) ด้วยการดื่มน้ำองุ่น(บทที่ ๒) ทุกคนต้องตาย เมื่อตายแล้วก็สูญไป ไม่มีการเกิดในสวรรค์หรือนรกอีก(บทที่ ๑๑,๓๙,๗๗) ไม่มีพระเจ้าดังที่ทุกคนเชื่อกัน(บทที่ ๔,๙๓,๙๔,๖๙)

๗.๓.๒ ตอนที่เป็นบทอัตระนานุโลมรุไบยาต

คำว่าอัตระนานุโลม เป็นภัพท์สนธิของคำว่า อัตระนะ หรือ อตูน ซึ่งแปลว่าตนเอง กับคำว่าอนุโลม ซึ่งแปลว่าตาม อัตระนานุโลมรุไบยาต จึงน่าจะหมายความว่าบทรุไบยาตที่แต่งตามความคิดของตนเอง

ผู้ทรงพระนิพนธ์ทรงแสดงความคิดของคัยยามเกี่ยวกับสวรรค์ไว้ดังนี้

"สวรรค์ของ,นักบวชนั้น เป่นไฉน แม่เอย
สวรรค์พี่,มีอุประมัย กว่าฟ้า
เชื่อพรต,อดรอาไป สุเหร่าขอน, คอยแฮ
เชื่อพี่,ปรีดาท้า เมื่อม้วยเสมอกัน ๆ"

ทรงกล่าวว่าคัยยามคัดค้านความเชื่อถือและหลักปฏิบัติในศาสนาอิสลามว่าดังนี้

".....
โก้หร่าน,ค้านกันเอง ออกกลุ้ม
....."

และ ".....
ใครนะหมาด,ละอุบาทว์บ้า บาปเค้อเวจี ๆ"

บางบทเป็นข้อสอนใจแง่ต่าง ๆ ผู้ทรงพระนิพนธ์มิได้ทรงแสดงให้เห็นชัดว่าเป็นข้อสอนใจของพระองค์เองหรือของคัยยาม แต่ความคิดส่วนใหญ่ตรงกับบทที่ผู้ทรงพระนิพนธ์ทรง

ถอดความจากภาษาอังกฤษ (๗.๓.๑) จึงจะนับว่าเป็นข้อสอนใจของคัยยามตามความเข้าใจของผู้ทรงพระนิพนธ์

กล่าวถึงความตายว่าไม่ว่าจะเป็นมหาราชหรือยาจกก็

"ล้วนอิ่มม้อ,หลับม้อ จอดม้อ,เสมอกัน ๆ" (บทที่ ๑๒๓)

และถึงจะเป็นคนโง่หรือกนฉลาดก็ล้วนแต่

".....

ไปไหน,นึกไกล,หมุน ไปแก่ หลุมรา

ผละหมด,นอนขดเหน้า อนารถเคว้งควันฝัน ๆ" (บทที่ ๑๓๗)

เปรียบชีวิตของคนเรานี้เหมือนนายเรือ มีใจเป็นลูกเรือ กายเป็นกงเรือ บรรทุกสินค้าคือความทุกข์สุขต่าง ๆ (บทที่ ๑๑๗)

ให้ข้อคิดว่าเมื่อโจรเที่ยวปล้นฆ่าผู้อื่นนั้น จะถูกด่าว่าและถูกลงโทษ แต่กรันมหาราชยกทัพไปรุกรานผู้อื่น และฆ่าฟันผู้คนตายได้มากกลับมีกนยกย่องสรรเสริญ (บทที่ ๑๕๘)

สอนให้มนุษย์รู้จักพึ่งตนเอง ให้ประพฤติดี หลีกเลี่ยงความชั่ว ไม่เบียดเบียนเพื่อนมนุษย์ กล่าวถึงความกตัญญูว่าดังนี้

"กตัญญู,ชูมนุษย์ให้ สถาวร

ผูกโลก,โพกปิยาภรณ์ ยิ่งเกล้า

อดทน,เลห์มนต์ถอน พิษม์ผิด แสลงฤา

หมั่นเฉก,ทหารเอกเข้า พิฆาฏกร้านงารหรู ๆ" (บทที่ ๑๕๔)

เปรียบชีวิตของเราเหมือนสัตว์เลี้ยงซึ่งเราจะฝึกให้เป็นอย่างไรก็ได้ ดังนั้นเราจึงเป็นนายของใจเราเอง ไม่ควรให้ผู้อื่นมาชักจูงได้ง่าย ๆ (บทที่ ๑๑๔,๑๑๖)

๗.๔ บทแปลสำนวนต่าง ๆ ส่วนใหญ่แสดงคติของคัยยามตรงกับฉบับของฟิตซ์เจอรัลด์ มีอยู่ ๒ ฉบับที่แสดงความคิดค้านต่อฟิตซ์เจอรัลด์ได้แก่ฉบับของนิโคลาส์และฉบับของเกรฟส์กับอะลี ชาฮ์

นิโคลาส์แปลรุไบยาตเป็นภาษาฝรั่งเศสโดยมีครูชาวเปอร์เซียเป็นที่ปรึกษา ในฉบับนี้คัยยามเป็นผู้ที่นับถือลัทธิซูฟีอย่างเคร่งครัด ความคิดต่าง ๆ ก็ปรากฏตามหลักของซูฟี เช่นเมื่อกล่าวถึง wine ก็หมายถึง divine love เป็นต้น ดังนั้นจึงไม่มีตอนใดที่แสดงว่าคัยยามมีความคิดเป็นปฏิปักษ์ต่อศาสนาเลย นิโคลาส์เชื่อว่าคัยยามสนใจศึกษาปรัชญาของซูฟีมาก [๑]

ส่วนฉบับของเกรฟส์และอะลี ชาห์นั้น ผู้แปลอ้างว่าได้ต้นฉบับที่แท้จริง และแปลอย่างถูกต้อง เพราะอะลี ชาห์ เป็นกวีและนักปราชญ์ซูฟีจึงสามารถเข้าใจความหมายต่าง ๆ ในบทโคลงได้ดีโดยเฉพาะที่เป็นสัญญลักษณ์ของซูฟี (Sufi Symbol) เช่น wine เป็นต้น นอกจากนั้นเกรฟส์ก็เป็นกวีอังกฤษจึงสามารถใช้ถ้อยคำในบทภาษาอังกฤษที่ถอดความมาได้อย่างเหมาะสมด้วย ทั้งสองมีความเห็นว่าคัยยามเป็นผู้ที่ถือลัทธิซูฟีอย่างเคร่งครัด คัยยามเชื่อว่าพระเจ้าเป็นผู้ลิขิตชะตาชีวิตมนุษย์ดังปรากฏในบทที่ ๘๐ ว่า

.....

.My fate was published from God's Judgement seat.

Now can I err ? I act as it is written.

พระเจ้าสร้างมนุษย์มาจากดิน (บทที่ ๘๔)

The clay from which this human frame was moulded.

และเมื่อตายแล้วร่างกายของมนุษย์ก็กลับไปเป็นดินอีก (บทที่ ๒๔)

.....

Until your clay lies mixed with elder clay"

---

[๑] Robert Graves and Omar Ali-Shah, The Rubaiyyat of Omar Khayaam (London: the Camelot Press Ltd., 1968), p. 18

ความคิดหลายอย่างในฉบับนี้ตรงกับของฟิตซ์เจอรัลด์ได้แก่ตอนที่กล่าวว่าโลกนี้เหมือนโรงละครที่มีคนเข้าออกเปลี่ยนกันไป (บทที่ ๑๗) กล่าวถึงเวลาที่ล่วงเลยไปแล้วเราไม่มีโอกาสเรียกกลับมาได้อีก (บทที่ ๕๑)

ส่วนความคิดที่ไม่ตรงกับฟิตซ์เจอรัลด์ได้แก่ความเชื่อเรื่องนรกและสวรรค์ ในบทของฟิตซ์เจอรัลด์กล่าวในทำนองว่านรกและสวรรค์ไม่มีจริง เราไม่ควรเสียเวลานึกถึง (บทที่ ๒๕,๒๖ ฉบับที่ ๑) แต่ในฉบับของเกรฟส์และอะลี ชาฮ์มิได้กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้เลย

บทที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑ ของฟิตซ์เจอรัลด์กล่าวไว้ว่า

Here with a Loaf of Bread beneath the Bough,
A Flash of Wine, a Book of Verse - and Thou
Beside me singing in the Wilderness.
And Wilderness is Paradise enow.

คำว่า Thou นั้นเราเข้าใจกันว่าหมายถึงหญิงสาว ถัยยามจึงกลายเป็นผู้ที่ใฝ่หาแต่ผู้หญิงและเหล้าเท่านั้น แต่ในบทของเกรฟส์กล่าวว่า (บทที่ ๑๒)

A gourd of red wine and a sheaf of poems -
A bare subsistence, half a loaf, not more -
Supplied us two alone in the free desert :
What Sultan, could we envy on his throne ?

ไม่ปรากฏคำว่า Thou อยู่ด้วย เกรฟส์อธิบายว่าคำว่า us two ในที่นี้หมายถึงถัยยามกับเพื่อนคนหนึ่ง ไม่ใช่หญิงสาวดังที่ปรากฏในบทของฟิตซ์เจอรัลด์

ส่วนความคิดเกี่ยวกับการดื่มเหล้าองุ่นนั้น ในฉบับของเกรฟส์และอะลี ชาฮ์จะปรากฏเป็นความหมายเปรียบเทียบเสมอ เมื่อถัยยามกล่าวถึงการดื่มน้ำองุ่น เขาจะหมายถึงการได้รับความรักจากพระเจ้า คำว่า drink,wine,love จึงปรากฏสัมพันธ์กันเสมอ

ดังเช่นในบทที่ ๔๔ ว่า

Kkayaam,should you be drunk with love,rejoice!

wine หมายถึงความรักที่พระเจ้าประทานให้มวลมนุษย์เพื่อคับความทุกข์ยากต่าง ๆ

Each drop of wine that Saki negligently
Spills on the ground may quench the fires of grief
In some sore heart.All praise to Him who offers
Such medicine to relieve its melancholy. (บทที่ ๔๑)

This vast,unmeasured,universal vault
Offers one bowl for all mankind to drink.
When your turn comes, refrain from tears,be merry,
Lift high the bowl, then drain it to its lees! (บทที่ ๔๖)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย